

POLŠTINA V JAZYKOVÉ KRAJINĚ OSTRAVSKÉ ZOO¹

JIŘÍ MURYC

POLISH IN THE LINGUISTIC LANDSCAPE OF ZOO OSTRAVA

ABSTRACT

The purpose of this text is to present several aspects of language landscape research using the example of Zoological Garden and Botanical Park Ostrava. The Polish language in the linguistic landscape of ZOO Ostrava was analysed from a synchronic perspective using the author's own field research, conducted in 2023–2024. The subject of the research were inscriptions (but also various types of voice messages and audio announcements of an informative or persuasive nature) in Polish found in the ZOO Ostrava area and recorded by the author of this text in the form of photographs and recordings. In order to collect material for description and analysis, all signs in Polish on the outside of buildings, exceptionally also in their interiors were photographed, virtually all over ZOO area. Linguistic signs were analysed in accordance with the methodology adopted in linguistic landscape studies, and were divided into monolingual, polyphonic and mixed, as well as signs of public or private character.

KEY WORDS linguistic landscape, Polish, communication, Ostrava, zoo

CONTACT Ostravská univerzita, Ostrava; jiri.muryc@osu.cz

1 Článek vznikl v rámci řešení vědeckého projektu „Jazyková krajina na pozadí multietnicity česko-polského pohraničí / Linguistic Landscape in the Context of Multiethnicity in the Czech-Polish Borderland” (SGS10/FF/2024).

Jednou z nejprogressivnějších oblastí vědy týkající se fungování jazyka ve společnosti je studium jazykové krajiny (ang. *linguistic landscape*). Koncept jazykové krajiny (dále JK) v našem pojetí odráží kulturní a světónázorovou rozmanitost společnosti. Za účelem popisu této rozmanitosti můžeme JK analyzovat prostřednictvím výzkumných metod z oboru sociolingvistiky, ekolingvistiky, antropolingvistiky, onomastiky, sémiotiky, folkloristiky, historie, práva, geografie aj. S ohledem na zeměpisnou polohu a demografickou charakteristiku zkoumané oblasti – v našem případě je to území města Ostravy – se nevyhneme otázkám dvoj- a vícejazyčnosti, teorie komunikace, jazykových a kulturních kontaktů, jazykového plánování atd.²

V širším slova smyslu se termínem JK označuje zastoupení jazyků ve veřejném a komerčním grafickém značení v dané lokalitě (nápisů na budovách státní správy a samosprávy, názvy ulic, náměstí, dopravní značení, billboardy, plakáty, reklamy a komerční sdělení na obchodech a provozovnách služeb).

Na téma JK Ostravy a širšího okolí se dosud objevilo jen málo odborných textů. Pokud se již Ostrava v tomto ohledu stala předmětem výzkumu, jednalo se především o práce badatelů z Ostravské univerzity: Jaroslava Davida (srov. David 2019), Přemysla Máchy (David, Mácha 2014), Terezy Klemensové (David, Klemensová 2020). Problematikou JK v polsko-českém pohraničí se zabývají především Anna Karmowska (srov. Karmowska 2019a; 2019b) a Magdalena Steciąg (Steciąg, Karmowska 2019; 2020), které se ve svých pracích zároveň věnují tématu polsko-české dvoj- jazyčnosti. V poměrně nové publikaci se stylistickými a pragmatickými aspekty polských a českých nápisů ve veřejném prostoru obírá Andrzej Charciarek (2023).

V koncepci JK se objevuje pojem jazykové sdělení nebo jazykový znak, a to ve smyslu odlišném od tradičního strukturalistického metajazykového pojetí. Jde o projev jazyka v grafické nebo zvukové podobě, o (zpravidla stručný, krátký) verbální přenos informace sloužící výše uvedeným účelům. Takto definovaný znak jako důležitý prvek JK informuje o etnickém složení dané oblasti, vymezuje hranice mezi jazykovými a kulturními společenstvími, odráží zdejší sociální vztahy, reflektuje jazykovou situaci v regionu a odpovídá jazykové politice místních institucí a do značné míry i obecné politice státu, v jehož hranicích se obec (město, obec) nachází. Kromě základní informační funkce mají tato sdělení také důležitý symbolický význam, hrají zásadní roli při budování identity jedince či skupiny žijící v dané oblasti, neboť přítomnost či nepřítomnost určitého jazyka v daném prostředí zvyšuje či snižuje společenskou prestiž jeho uživatelů (srov. Landry, Bourhis 1997: 23–49; Černý 2016: 51).

Zmíněné jazykové/textové znaky ve veřejném prostoru jsou níže analyzovány mj. v souladu s metodologií aplikovanou při výzkumu JK (srov. Backhaus 2005: 103–121; Backhaus 2006: 52–66; Backhaus 2007). Na základě této metody je lze rozdělit podle jazykových specifik na znaky:

1. jednojazyčné – obsah jazykového znaku je vyjádřen v jediném jazyce,
2. polyfonní – shodný obsah je vyjádřen alespoň ve dvou jazycích (nejčastěji L1 a L2),
3. smíšené – jazykové znaky jsou vyjádřeny nejméně dvěma jazyky, ale obsah nápisů není tožný (Geben 2022)³.

2 Touto problematikou se zabývá také článek *Język polski w krajobrazie językowym Ostrawy* (Muryc 2024).

3 K výše uvedenému lze přidat taxonomii znaků, kterou vypracovala Mechthild Reh (2004), jejíž přístup rozlišuje tři typy organizace vícejazyčných informací: 1) znaky, jimiž všechny použité jazyky informují o tomtéž obsahu, 2) znaky, jimiž se různé jazykové verze textu obsahem částečně liší, 3) znaky, jimiž se

Z jiného úhlu pohledu lze jazykové znaky rozdělit na znaky veřejného a/nebo soukromého charakteru. Tato metoda zkoumání JK věnuje pozornost jak sféře *top-down*, tj. veřejným, oficiálním znakům, tak sféře *bottom-up*, tj. znakům soukromým, neoficiálním, které se jako sdělení objevují ve veřejném prostoru mnohdy spontánně, a na rozdíl od správních úřadů a institucí jsou zveřejňovány soukromými osobami, firmami, obchody, stravovacími zařízeními apod. Druhá zmíněná skupina jazykových znaků obvykle reaguje na aktuální události (Gorter 2006: 1–6; Gorter 2012: 9–12). Mezi nimi lze navíc rozlišit znaky s primárně informační, pamětní a uměleckou funkcí (Geben 2022), popř. uplatnit komplexní a kvalitativní hlediska sociolingvistické krajiny, jak o nich píše mj. Blommaert (2022: 119) – sémiotický a prostorový záběr jazykové krajiny, změny a transformace, sociolingvistickou stratifikaci aj.

Cílem tohoto textu je představit několik aspektů výzkumu JK na příkladu zoologické zahrady a botanického parku v Ostravě. V analýze se zaměříme zejména na polštinu, a to v synchronní perspektivě, na základě aktuálních výsledků terénních pozorování z let 2023–2024. Předmětem observace a následného rozboru (jehož limitů jsme si vědomi) je primárně statický přístup ke zkoumání JK reflektující veřejné nápisy, ale také hlasová (zvuková) sdělení v polštině zaznamenané autorem tohoto textu ve formě fotografií a nahrávek v areálu ostravské ZOO. Primárně tedy sledujeme polské nápisy a texty zejména informační povahy umístěné u výběhů zvířat, volně v areálu, na vnější straně u vstupu do budov a pavilonů zvířat (výjimečně i v jejich interiérech, např. v expozicích fauny a flóry). Kromě statického pojetí jazykové krajiny mají v naší analýze místo (spíše okrajově) také příklady dynamického přístupu, který zahrnuje analýzu trajektorie a důsledků pohybu mobilního jazykového materiálu, jako jsou reklamy v hromadných dopravních prostředcích, letáky, samolepky, jídelní lístky v restauracích, plakáty, graffiti a slogany objevující se na zdech apod. (Moriarty 2014). Zajímá nás rovněž hierarchie jazykových sdělení, jejich umístění a skutečnost, zda jsou jednojazyčné, polyfonní či smíšené.

Než přejdeme k uvedeným příkladům, zmíníme krátce nejen jazykovou situaci v Ostravě, která se výrazně liší od situace v jiných částech České republiky, ale také další kontext nutný pro pochopení analyzované JK. Jazykovou situaci, jak víme, lze definovat jako soubor jazykových kódů a variet, jež jsou v dané oblasti k dispozici a které používají zdejší uživatelé v závislosti na dané komunikační situaci. V Ostravě (na Ostravsku) koexistovaly (koexistují) různé jazyky a jejich variety: čeština, němčina, polština, lašský interdialekt, ostravská městská mluva, řada sociolektů (profesních žargonů) vztahujících se k hornickému či hutnickému prostředí. Pro přesnější vymezení specifičnosti ostravské jazykové situace je třeba vzít v úvahu minimálně dvě dimenze (Grygar 2003: 2):

1. historickou (politickou, právní, demografickou, kulturní), utvářející současný stav v dlouhém časovém období;
2. instrumentální (pragmatickou), závislou na komunikačních sférách, např. oficiální, polooficiální, neoficiální apod. (srov. Muryc 2021: 80).

Navzdory geografické a „mentální“ blízkosti Polska a sousední dvojjazyčné české části Těšínského Slezska se v Ostravě polština téměř nepoužívá. V současné době je Ostrava

různé jazykové verze obsahem zcela liší. O historii a dalších možnostech interdisciplinárního zkoumání jazykové krajiny mj. také v pracích: Blommaert (2022), Stolac, Hlavač (2021).

jednojazyčným městem; v oficiálním veřejném styku se zde vyskytuje kulturní varieta češtiny (spisovná čeština včetně hovorové), případně čeština běžně mluvená s regionálními nářečnými příměsemi (zejména ve zvukové rovině), která bývá označována jako čeština spisovně zamýšlená⁴. Je třeba dodat, že podobné regionální rysy přejímá čeština i v jiných částech republiky.

Zásadním aspektem, který stojí za zvážení při analýze polštiny v JK Ostravy, resp. ostravské ZOO, je turistický ruch. Četní turisté z nedalekého Polska rádi navštěvují město, prohlížejí si zdejší památky nebo využívají různé služby. Právě kvůli nim se na veřejných prostranstvích objevuje stále více nápisů v polštině⁵. Ačkoliv Ostrava není tradičním turistickým městem a nemůže v tomto ohledu konkurovat jiným lokalitám České republiky, najdeme v ní dvě hlavní atraktivity, které se dokonce ocitly v žebříčku deseti nejnavštěvovanějších turistických míst v Česku⁶. Páté místo v pořadí nejnavštěvovanějších turistických cílů v roce 2022 (necelých 900 tisíc návštěvníků) obsadila tzv. Dolní oblast Vítkovice – národní kulturní památka ČR. Jde o světově unikátní areál bývalých železáren s komplexem průmyslových staveb. Na desátém místě tohoto žebříčku se nachází Zoologická zahrada a botanický park Ostrava. Podle údajů z roku 2022 navštívilo ostravskou ZOO rekordních 606 000 návštěvníků, z nichž nejméně 40 % tvoří Poláci⁷.

Zoologická zahrada byla v Ostravě založena v roce 1951, ale chovatelsky se výrazněji začala profilovat v teprve v 70. letech 20. století. V tomto období dochází k intenzivnější výstavbě a zdokonalují se také služby pro návštěvníky. Rozsáhlejší proměnou a revitalizací prošel areál poměrně nedávno. V letech 2011–2020 byly budovány a otevírány moderní expozice nebo nové výběhy. V dalším rozšiřování infrastruktury se pokračuje i nadále. V roce 2018 získala ostravská ZOO status botanického parku a svou rozlohou 100 hektarů je druhým největším zoologicko-botanickým komplexem tohoto druhu v ČR. Aktuálně ZOO Ostrava chová takřka 7 tisíc jedinců v rámci 450 druhů zvířat⁸.

Se zaváděním jazykové komunikace s návštěvníky v polštině se v areálu zoologické zahrady začalo před cca 10 lety. Aktuálně nachází polština v různých podobách reálné uplatnění v řadě situací – je součástí informačního a komunikačního systému (ukazatele, cedule, mapy), zcela přirozeně se objevuje v expozicích v jednotlivých pavilonech, popř. v dalších zařízeních typu restaurace apod. V grafické podobě se dále uplatňuje na edukačních tabulích v prostoru ZOO, popř. ve formě letáků také uvnitř pavilonů. V polském jazyce jsou návštěvníkům sdělovány informace skrze veřejný rozhlas fungující v areálu zoologické zahrady (jedná se např. o sdělení týkající se otevírací doby nebo novinek programu ZOO apod.). Dalším místem, kde

4 Podrobněji viz Skulina 1979, Šrámek 2005, Bogoczová 2009.

5 Zatímco David a Klemensová (2020: 10) popisují ve svém textu překvapující monolingvnost v soukromé (*bottom-up*) sféře centra Ostravy, autor tohoto příspěvku konstatuje na totožných místech Moravské Ostravy s odstupem několika let mírný posun k vícejazyčným sdělením, zejména pak v restauračních zařízeních. Situace (*top-down*) v ostravské ZOO se zjištěním o monolingvnosti komunikace v Ostravě zcela vymyká, protože zde vícejazyčnost jednoznačně dominuje.

6 *Návštěvnost turistických cílů 2022*. Dostupné z: <https://tourdata.cz/data/navstevnost-turistickych-cilu-2022/> [cit. 2024-03-01].

7 *Tvoří skoro polovinu návštěvnosti. Do ostravské zoo míří tisíce Poláků*. Dostupné z: https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/zoo-ostrava-novinky-akce-rozhovor-s-reditelem.html [cit. 2024-03-01].

8 *Historie ZOO Ostrava*. Dostupné z: <https://www.zoo-ostrava.cz/cz/zoo/historie/> [cit. 2024-03-01].

zní polština, je vláček Safari Expres; polština může být součástí komentovaných prohlídek a krmení zvířat. O polštinu jsou doplněny jazyky, jimiž se sdělují informace u pokladen; polština je dokonce jazykem navigačního systému při příjezdu do zoologické zahrady automobilem (např. na parkovištích, na platebních terminálech parkovišť)⁹. Polskou jazykovou mutaci mají také oficiální internetové stránky ZOO a profily na sociálních sítích. V polštině funguje mj. také telefonní infolinka.

Ostravská ZOO kromě jiného často připravuje zvláštní program ve dnech, na které v Polsku připadají státní svátky a dny pracovního volna, kdy se také zpravidla zněkolikanásobí návštěvnost našich severních sousedů. Zoologickou zahradu a botanický park si rovněž jezdí prohlédnout organizované skupiny, např. děti a mládeže, pro něž je také připravován zvláštní polskojazyčný program¹⁰. Tvorbu, popř. překlad všech textů a sdělení, přípravu a realizaci programu v polštině zajišťuje jeden pracovník ZOO s plným pracovním úvazkem určeným pro tento účel.

Nejčastějším typem psaného sdělení, jaký v areálu ZOO najdeme, je zpravidla nevelká cedulka se základními informacemi o daném živočišném nebo rostlinném druhu. Obsahuje primárně český a latinský zoologický nebo botanický název, zpravidla doplněn také rodovým a druhovým názvem v angličtině a polštině. V případě informací týkajících se lva indického (viz níže) je zachována uvedená hierarchie v posloupnosti 1. čeština, 2. latina, 3. angličtina a 4. polština. Na první pohled působí tato cedule jako typický příklad vícejazyčného polyfonního sdělení, ovšem po bližším ohledání zjistíme, že se jedná o typ smíšený. V polské verzi scházejí některé detaily, text je redakčně upraven (krácen) a dokonce obsahuje jisté zcela odlišné údaje. Jako zajímavou vnímáme skutečnost, že i přes vyšší postavení angličtiny, je tento jazyk z komunikace v podstatě zcela vyloučen. Tato praxe je v případě tohoto typu informačních cedulek poměrně běžná. Dodejme, že další cizí jazyky jsou v areálu ZOO využívány jen sporadicky. Slovenština není i přes přítomnost návštěvníků ze Slovenska používaná vůbec a ukrajinština, rozšířená zejména po roce 2022, se objevuje pouze v několika zvukových nahrávkách interního rozhlasu¹¹. Eliminaci angličtiny jsme v několika případech zaznamenali

9 U příjezdu do areálu ZOO jsme mj. zaznamenali svislé dopravní značení zákazu vjezdu doplněné dodatkovou tabulkou s informací o výjimce pro vozidla ostravského dopravního podniku v češtině i polštině (bez diakritiky): „MIMO VOZIDEL DPO – NIE DOTYCZY AUTOBUSOW DPO“. O několik metrů dále je instalována jiná dopravní značka zakazující řidičům vjezd s doplňující informací v češtině, angličtině a polštině: „POUZE VÝJEZD, EXIT ONLY, TYLKO WJAZD“. S podobným typem vícejazyčného dopravního značení se na českých komunikacích lze setkat jen sporadicky, a to dokonce v turisticky exponovaných místech.

10 Dle informací, jaké nám byly poskytnuty, má správa ZOO k dispozici celou sadu předem připravených vícejazyčných psaných textů a nahrávek, které je schopna podle potřeby umisťovat (reprodukovat) v areálu. Kromě toho se na pracovníka pověřeného jazykovou komunikací v polštině správa ZOO často obrací s žádostmi o překlad sdělení podmíněného nenadálou situací. Oznámení jsou také v areálu zveřejňována sezónně (v závislosti na ročním období) a o jejich formální (typografické) stránce mnohdy rozhoduje grafik, nikoliv pracovník, který text v dané jazykové mutaci připraví.

11 V rámci několika návštěv ostravské ZOO jsme zaznamenali v podstatě jediné místo, kde se objevuje informace ve více jazycích, a tím je pavilon kočkovitých šelem. Zde je instalovaný nápis „Pozor, nebezpečný tvor!“ doplněný o dalších sedm jazykových verzí (mj. anglickou, německou, polskou, ruskou, vietnamskou), řazených pod sebou. Je zvláštní, že na prvním místě je text v angličtině, zatímco čeština se nachází zcela dole.

také při poslední návštěvě ZOO v březnu 2024¹². Jednalo se jak o příklad dočasného (dynamickeho) sdělení umístěného např. z důvodu stavebních úprav stezek, tak sezónního (s ohledem na počasí v letním období), srov. „Chodník je uzavřen kvůli rekonstrukci. Dbejte prosím zvýšené opatrnosti. Děkujeme! – Droga jest zamknięta z powodu rekonstrukcji. Dziękujemy za ostrożność.“; Kvůli rekonstrukci je expozice Noční Tanganika dočasně uzavřena. Děkujeme za pochopení. – Ekspozycja Tanganika nocą jest tymczasowo zamknięta. Dziękujemy za zrozumienie!“; „Sprchy se spouštějí automaticky, ničím netočte, nic nemačkejte. Přejeme příjemné osvěžení! – Kurtyna wodna działa automatycznie. Prosimy niczego nie przekraczać i niczego nie naciskać. Życzymy przyjemnego odświeżenia.“

Příklad cedule s informacemi o daném živočišném druhu. Vlastní zdroj.

Vedení a správa ZOO nedokáže kvantifikovat počet textových sdělení, informačních a edukačních cedulí apod. Nelze ani exaktně vyjádřit např. počet normostran polského textu v podobě podkladových materiálů, jaký je v areálu ZOO pro jazykovou komunikaci využíván. Jistou představu o rozsahu sdělení si můžeme udělat mj. na základě Výroční zprávy 2022¹³,

12 Vzhledem k tomu, že všechny uvedené cedulky byly podle všeho vyhotoveny nově a v novém vizuálním stylu zoologické zahrady, lze z této situace vyvodit jasné zacílení v jazykové komunikaci zejména na polské návštěvníky. Bude zajímavé tyto (případné) posuny v hierarchii jazyků sledovat i v budoucnu.

13 Výroční zpráva 2022. Dostupné z: https://www.zoo-ostrava.cz/soubory_texty/51_20.pdf [cit. 2024-03-10]. Z botanického oddělení se nám podařilo získat neoficiální údaje o počtu informačních tabulek týkajících

z níž se dovídáme, že zde najdeme cca 454 druhů živočichů a cca 3 000 druhů rostlin. V rámci fotodokumentace JK ostravské ZOO jsme pořídili na 250 snímků, z nichž na tomto místě publikujeme jen zlomek.

Zjištění, že je rozsah informace poskytnuté v jednotlivých jazycích odlišný, se netýká pouze sdělení o jednotlivých zoologických, resp. botanických objektech. Tato tzv. smíšená sdělení jsou častá i v jiných komunikačních situacích. Cizojazyčný obsah je zpravidla ochuzen o komický či jiný prvek, jenž obvykle zvyšuje atraktivitu komunikátu. Díky této „přidané hodnotě“ český text působí na příjemce s větší razancí než strohé oznámení – snadněji upoutá jeho pozornost, zvyšuje šanci na lepší zapamatování si obsahu apod.¹⁴ Příkladů najdeme hned několik. Jedním z nich je cedule s vícejazyčným sdělením a piktogramem zakazujícím natahování rukou přes oplocení: „Nebezpečné zvíře! Prsty nejsou na jídelníčku našich zvířat! – Dangerous animal! – Niebezpieczne zwierze!“ Jindy se návštěvníkovi sděluje, že „Zde je [výjimečně] kouření povoleno. Děkujeme, že ostatním nečoudíte pod nos :o)“, což automaticky znamená zákaz kouření na jiných místech areálu, přičemž text v angličtině a polštině informuje o stejném faktu mnohem stručněji: „Smoke here, please“, resp. „Tu można palić“. Jeden velkoformátový banner podává v češtině textově poměrně obsáhlou informaci týkající se zákazu krmení zvířat. Tentýž obsah je v angličtině a polštině podstatně redukován – schází v něm nadpis: „Karel Roden nekrmí zvířata v zoo. Buďte jako Karel Roden!“¹⁵ Jako příklad může posloužit i fotografie zachycující vícejazyčnou informační ceduli u volně přístupného výběhu domácích zvířat. V češtině obsahuje

Informační cedule u výběhu domácích zvířat a tzv. kontaktní zoo. Vlastní zdroj.

cích se rostlin – 535 ks formátu A5, 35 ks formátu A4 a dalších cca 200 menších tabulek.

¹⁴ Dovolujeme si tvrdit, že jazykový humor a hra se slovy je trvalou součástí české kultury.

¹⁵ Zajímavostí je, že text obsahuje QR kód, po jehož načtení může návštěvník na odpovídajícím zařízení zhlédnout cca 2minutové video, v němž populární český herec Karel Roden objasňuje, proč v ZOO není vhodné krmit zvířata. Video je doplněno anglickými titulky. Podobný postup se dal očekávat mj. na kontejneru, do nějž lze vhadzovat nepotřebné šatstvo, přičemž výtěžek z jeho prodeje putuje na záchranu slonů v Africe. Kontejner je opatřen výrazným českým nápisem „Darujte oblečení a zachraňte slony!“ spolu s další informací. Polyfonní sdělení najdeme také v polštině a angličtině, v polštině s lakonickým stylisticky ne zcela korektním textem „Oddaj ciuchy i ratuj słonnie!“

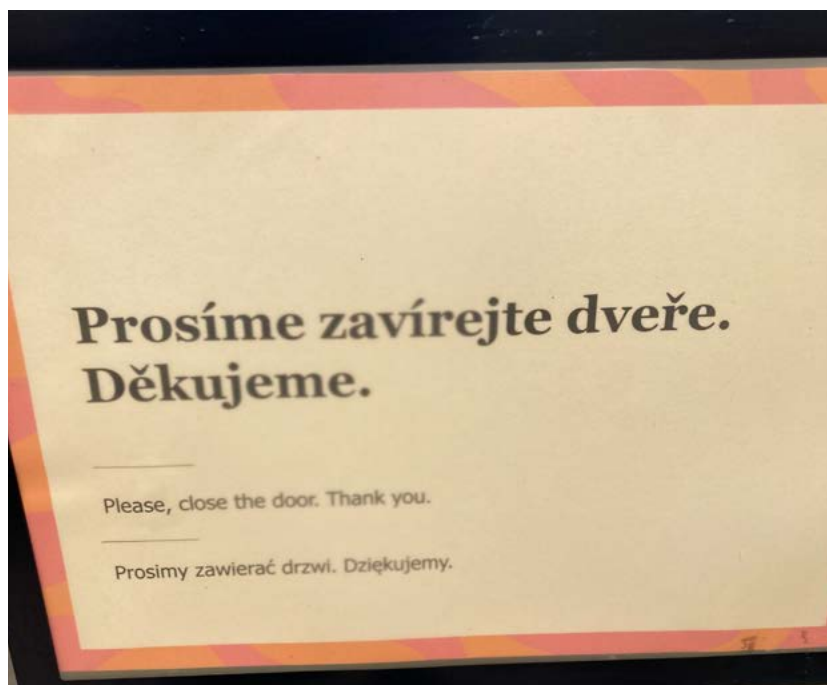

Příklad ekvivalentního zachování rýmu. Vlastní zdroj

citoslovce charakteristické pro koží mečení. V polském a anglickém textu toto citoslovce schází, přičemž za povšimnutí stojí i omezení anglického sdělení na minimum a jeho umístění na okraji vývěsky, v barevném rámečku. Naopak na fotografii č. 3 je patrné, že se tvůrcům podařilo přijít s velmi dobrým řešením v podobě anglo- a polskojazyčného krátkého veršovaného textu, upozorňujícího na chráněné obojživelníky.

Nejpočetněji jsou v areálu ZOO zastoupeny znaky polyfonní a nás v tuto chvíli zajímá míra jejich jazykové správnosti. Posouzení jednotlivých sdělení z hlediska naplnění jazykové normy odhaluje především míru profesionality jejich tvůrců. Zprostředkovaně vypovídá i o účelu textu a přijaté komunikační strategii. Nepřímo také naznačuje autorův postoj vůči příjemcům daného jazyka nebo jazyků. Soustavně se vyskytující chyby v cizojazyčných variantách sdělení mohou naznačovat např. nízký status určité jazykové skupiny, jíž je text určen, nebo sníženou úroveň její integrace do společnosti (Hofmaňski 2015: 38–39). Jazykové pochybení patrné na fotografii č. 4 však můžeme vztáhnout k výraznému rysu současné JK – její dynamičnosti, tedy tendenci tvořit sdělení spontánně, v časové tísní. Máme zde však do činění také s typickým pochybením interferenčního rázu. Významovým polským ekvivalentem českého slovesa „zavírat“ není „zawierać“, nýbrž „zamykac“.

Kromě oficiálních *top-down* sdělení správy Zoologické zahrady a botanického parku Ostrava se v areálu můžeme setkat i s grafickými komunikáty soukromých subjektů. Zpravidla je můžeme klasifikovat jako polskojazyčné znaky typu *bottom-up* a týkají se komerčního prodeje a služeb.

Nápis na dveřích expozice Tanganika (pavilonu hrochů) v novém vizuálním stylu. Vlastní zdroj.

Detail automatu na pamětní mince. Vlastní zdroj.

Najdeme je např. u stánků s občerstvením a suvenýry, u automatů na pamětní mince apod. Téměř pokaždé zde zjišťujeme větší či menší jazyková pochybení a narušení normy spisovné polštiny.

Specifickou formou jazykové komunikace v jazykové krajině je ústní sdělení. V ostravské ZOO jsme zaznamenali tři druhy polyfonních zvukových nahrávek v polštině vysílaných prostřednictvím místního rozhlasu. Hlášení byla přepsána podle ortografické normy:

1. „Szanowni Państwo, zapraszamy na przejażdżkę Safari Ekspresem z Afryki przez Persję do Indii. Wsiadać można na peronie przy wybiegu żyraf. Życzymy miłych wrażeń.”
2. „Szanowni Państwo, pawilony są zamykane o godzinie siedemnastej. Dziękujemy za wyrozumiałość i Państwa odwiedziny.”
3. „Szanowni Państwo, ogród zoologiczny jest zamykany o godzinie osiemnastej. Ostrzegamy Państwa, że po tej godzinie zostaną włączone elektryczne urządzenia ochronne przy wybiegach zwierząt. Prosimy dbać o swoje bezpieczeństwo. Dziękujemy za wyrozumiałość i Państwa odwiedziny.”

Uvedená audio sdělení pronesla rodilá mluvčí polštiny bez znatelného českého vlivu. Informace v polštině následovala za její českou a anglickou verzí. První sdělení ve formě pozvánky na projížďku safari expresem bylo doplněno také o totožný text v ukrajinštině.

Závěrem lze konstatovat, že vícejazyčná komunikace v ostravské ZOO je příkladem vzájemné interakce jazyků v jednom (omezeném) veřejném prostoru. Z její analýzy plyne několik zjištění, která se vztahují zejména k otázkám: (1) přítomnosti a „zdomácnění“ toho kterého jazyka v daném prostředí a jeho statusu (potažmo statusu společenství, které daný jazyk používá); (2) jazykové kompetence tvůrců jazykových komunikátů v cizích jazycích, jejich citu pro situaci, v níž komunikace (byť jednosměrná) probíhá. Zaznamenané komunikáty jsou jednojazyčné, polyfonní i smíšené, mají zároveň povahu znaků typu *top-down*, jakož i *bottom-up*.

Na celkový ráz jazykové krajiny zkoumané lokality mají silnější vliv spíše utilitární (praktické) faktory než podmíněnost daná historicky nebo legislativně (tímto se vysvětluje mj. rostoucí počet nápisů v polském jazyce). Dále se projevila skutečnost, že nelze každý verbální obsah předat stejným způsobem ve všech jazycích, popř. že ne každá takto poskytnutá informace by měla pro příjemce stejnou váhu (tímto lze zdůvodnit četnost smíšených sdělení). Případné jazykové nedostatky v písemné komunikaci s cizojazyčnými návštěvníky, jež občas budí úsměv a jež by se samozřejmě vyskytovat neměly, nepředstavují nijak závažný komunikační šum.

POLISH IN THE LINGUISTIC LANDSCAPE OF ZOO OSTRAVA

SUMMARY In this text the author has tried to present at least a small part of the research on the linguistic landscape in the Zoological Garden and Botanical Park Ostrava. Polish in the linguistic landscape of the Ostrava Zoo was analysed from a synchronic point of view on the basis of the author's own field research conducted between 2023–2024. The object of the research were inscriptions in Polish (but also in other languages) recorded by the author of this text in the area of the ZOO Ostrava. The linguistic inscriptions most often in the form of “top-down” multilingual messages were analysed in accordance with the metho-

dology adopted in the study of linguistic landscapes and were divided into monolingual, multilingual and mixed. The author also discussed the hierarchy of linguistic messages, their content and language accuracy.

LITERATURA

- / Backhaus P., 2005, Signs of Multilingualism in Tokyo: A Diachronic Look at the Linguistic Landscape. *International Journal of the Sociology of Language*, 175/176, s. 103–121.
- / Backhaus P., 2006, Multilingualism in Tokyo: A look into the linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism*, 3/1, s. 52–66.
- / Backhaus P., 2007, *Linguistic landscapes: A comparative study of urban multilingualism in Tokyo*, Bristol.
- / Blommaert J., 2022, *Jazyková krajina jako kronika complexity*, Praha.
- / Bogoczová I., 2009, Ostravská čeština. Tradice a současnost. *Bílá kniha. 17 příběhů z ostravské kulturní historie*, red. I. Kaleta, M. Horsáková, J. Chrobák et al, Ostrava, s. 175–182.
- / Charciarek A., 2023, *Polskie i czeskie napisy publiczne. Stylistyka i pragmatyka*, Katowice.
- / Černý M., 2016, Role angličtiny v jazykové krajině Srí Lanky. *XLinguae*, 9, s. 51–57.
- / David J., 2019, Delimitative Function of Place Names in the Linguistic Landscape – as Illustrated with Examples from the Cities of Prague and Ostrava (Czech Republic). *Linguistica*, 67/1, s. 5–14.
- / David J., Klemensová T., 2020, Mnohost v jazykové krajině – od morfologie přes gramotnost k diskuzím o vizuálním smogu. *Od textu k překladu – Linguistic Landscape*, XIV/2, Praha.
- / David J., Mácha P., 2014, *Názvy míst: paměť, identita, kulturní dědictví*, Brno.
- / Geben K., 2022, Język polski w krajobrazie językowym Wilna. *Acta Baltico-Slavica*, 46, Warszawa.
- / Gorter D., 2006, Introduction: The Study of the Linguistic Landscape as a New Approach to Multilingualism. *Linguistic Landscape: A New Approach to Multilingualism*, Multilingual Matters, s. 1–6.
- / Gorter D., 2012, Foreword Signposts in the Linguistic Landscape. *Linguistic Landscapes, Multilingualism and Social Change*, red. C. Hélot, R. Janssens, C. Bagna, Frankfurt am Main, s. 9–12.
- / Grygar J., 2003, Jazyk jako nástroj sociální diferenciacie. Poznámky k jazykové situaci ve Stonavě na Těšínsku. *Lidé města. Revue pro etnologii, antropologii a etologii komunikace*, IX, č. 1, s. 47–80.
- / Hofmański W., 2015, Pop(lingwo)kultura – lingwistyka kontaktowa jako kolaż dyscyplin. *Postscriptum Polonistyczne*, nr 1/15, Katowice, s. 27–44.
- / Karmowska A., 2019a, Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza jako przestrzeń dyskursu wielojęzyczności — analiza tablic informacyjnych z sektora publicznego. *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Linguistica*, 53, s. 55–66.
- / Karmowska A., 2019b, Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza: przypadek czeskiego Adršpach i Polskiego Karłowa (ujęcie porównawcze). *Studia Slavica*, XXIII/2, s. 157–169.
- / Landry R., Bourhis R., 1997, Linguistic Landscape and Ethnolinguistic Vitality. An Empirical Study. *Journal of Language and Social Psychology*, 16, s. 23–49.
- / Moriarty M., 2014, Languages in motion: Multilingualism and mobility in the linguistic landscape. *International Journal of Bilingualism*, 18/5, s. 457–463.

- / Muryc J., 2021, Dwujęzyczność na Zaolziu w Republice Czeskiej – sytuacja językowa i uwarunkowania prawne. *Tożsamość na styku kultur*, red. I. Masojć, H. Sokołowska, Kraków, s. 79–89.
- / Muryc J., 2024, *Język polski w krajobrazie językowym Ostrawy*. *LingVaria*, XIX, 2024, 2, s. 103–115.
- / Reh M., 2004, Multilingual Writing. A Reader-Oriented Typology – with Examples from Lira Municipality (Uganda). *International Journal of the Sociology of Language*, 170, s. 1–41.
- / Skulina J., 1979, *Ostravská mluva*. Ostrava.
- / Steciąg M., Karmowska A., 2019, Wielojęzyczność zrównoważona? Krajobraz językowy polsko-czeskiego pogranicza w ujęciu ekolingwistycznym (przypadek Dusznik Zdroju i Hronova). *Slavia Occidentalis*, 76/1, s. 145–156.
- / Steciąg M., Karmowska A., 2020, Lingua materna, lingua receptiva, lingua franca, multilingual franca? The landscape of polish-czech borderland from the perspective of sustainable multilingualism. *Darnioji daugiakalbystė / Sustainable multilingualism*, 16, s. 21–38.
- / Stolac D., Hlavač J., 2021, *A linguistic landscape of Rijeka*, Rijeka.
- / Šrámek R., 2005, Ostravská městská mluva. *Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy II*, red. L. Dokoupil, M. Myška, J. Svoboda, Ostrava, s. 155–156.

Internetové zdroje

- / *Historie ZOO Ostrava*. Dostupné z: <https://www.zoo-ostrava.cz/cz/zoo/historie/> [cit. 2024-03-01].
- / *Návštěvnost turistických cílů 2022*. Dostupné z: <https://tourdata.cz/data/navstevnost-turistickyx-cilu-2022/> [cit. 2024-03-01].
- / *Tvoří skoro polovinu návštěvnosti. Do ostravské zoo míří tisíce Poláků*. Dostupné z: https://moravskoslezsky.denik.cz/zpravy_region/zoo-ostrava-novinky-akce-rozhovor-s-reditelem.html [cit. 2024-03-01].
- / *Výroční zpráva 2022*. Dostupné z: https://www.zoo-ostrava.cz/soubory_texty/51_20.pdf [cit. 2024-03-10].